

A KISEGÍTŐ-ISKOLA KEZDŐ LÉPÉSEI A XIX-XX. SZÁZAD FORDULÓJÁN MAGYARORSZÁGON

Szerző

Pornói Imre (PhD)¹
Debreceni Egyetem (Magyarország)

Lektorok:

Varga Imre (PhD)
Szegedi Tudományegyetem (Magyarország)

Mező Katalin (PhD)
Debreceni Egyetem (Magyarország)

...és további két anonim lektor

Pornói Imre (2024): A kiegészítő-iskola kezdő lépései a XIX-XX. század fordulóján Magyarországon. *Különleges Bánásmód Interdiszciplináris folyóirat*, 10(1), 111–118. DOI [10.18458/KB.2024.1.111](https://doi.org/10.18458/KB.2024.1.111)

Absztrakt

A 19. század végi közoktatási törekvések közül kiemelkedett a népiskolai tankötelezettség. Jelentős számban voltak olyan tanköteles gyerekek, akiknek testi-lelki állapota nem tette lehetővé, hogy népiskolába járjanak. Számukra nemzetközi szinten is keresték azokat a lehetőségeket, amelyek segítségével a társadalom hasznos tagjaivá válhatnak. Ezt a fogyatékos gyermekek kiegészítő iskolája biztosította. A századfordulón ennek szükségessége nemcsak a szakemberek, hanem a kormány számára is világossá vált. A századelő pedagógiai sajtója is foglalkozott e tanulók felvételi lehetőségeivel, tanítóik képzésével, tanításuk módszertanával, jövőbeni elhelyezkedési lehetőségeikkel.

Kulcsszavak: kiegészítő iskola, gyógypedagógia, gyenge tehetségű gyermek

Diszciplína: neveléstudomány

Absztrakt

THE FIRST STEPS OF THE AUXILIARY SCHOOL AT THE TURN OF THE 19TH AND 20TH CENTURIES IN HUNGARY

Among the public education efforts at the end of the 19th century, the compulsory school attendance. There were a significant number of compulsory school children whose physical and mental condition did not allow them to attend public schools. For them, they also looked for opportunities at the international level that would help them become useful members of society. This was provided by the auxiliary school for disabled children. At the turn of the century, the need for this became clear not only to professionals, but also to the government. The pedagogical press of the turn of the century also dealt with the admission possibilities of these students, the training of their teachers, their teaching methodology, and their future employment opportunities.

Keywords: auxiliary school, special pedagogy, child with weak talents

Discipline: pedagogy

¹ Pornói Imre (PhD), Gyermeknevelési és Gyógypedagógiai Kar, Debreceni Egyetem (Magyarország). E-mail cím: pornoi.imre@ped.unideb.hu

Bevezetés

A Révai Nagy Lexikona a kisegítő iskolát, mint a gyengetehetségű gyermekek számára felállított osztályok és iskolák önálló elnevezéseként használta. Ezen iskolákban a gyógypedagógiai eljárások mellett a népiskola redukált tantervét nevezték meg, mint ismérvet. Mindezek hozzájárultak, hogy az életben való boldoguláshoz szükséges legfontosabb ismeretekhez hozzájuthassanak az ide járó tanulók. Az iskolában alkalmazott módszereiben a gyermek egészségi állapotára való koncentráció jelentkezett, s kiemelt fontosságot kapott az érzékszervek gyakorlása mellett a manuális készségek fejlesztése is. (Révai N.L., 1914:672)

Előzmények

Az 1887-ben Gothában tartott német tanítógyűlésen Kielhorn braunschweigi tanító értekezett a gyenge elméjű gyermekek számára felállítandó kisegítő iskolákról és osztályokról. Kielhorn a kisegítő iskolák és osztályok első feladatának, azok befogadását nevezte meg, akik 2 év elemi iskolai tanulást követően sem tudtak a szellemileg ép tanulókkal együtt haladni. Fontosnak látta, hogy a kisegítő iskola tanulói számára megfelelő erkölcsi tartást, egyszerűséget, és életkedvet biztosítson, megszabadítva őket testi fogyatkozásaiktól és problémáiktól, s olyan hasznos tevékenységek elsajátításához segítse őket, melyek lehetőséget teremt számukra az önálló életre. A kisegítő iskolák nevelési elveként az orvos-lélektani alapot nevezte meg, mivel a lelki élet különböző zavarait a korai testi zavarok következményeként határozták meg. A tanítók alapvető feladatként határozta meg a gyermekek testi-lelki fogyatkozásainak vizsgálatát, megfigyelését. Ezen tanulók legfontosabb nevelési tényezőjeként különösen az engedelmisségre szoktatást emelte ki.

A gyenge tehetségű gyermekek oktatásával kapcsolatban emelte ki, hogy a sok ismeret adása nem lehet számukra fő cél. Ezzel szemben az életben érvényesíthető ismeretek fontosságát hangsúlyozta,

mely a nevelés szolgálatába állított oktatást jelentette. Az oktatási módszerek tekintetében a folyamatos koncentrációt emelte ki, mely során az oktatásnak mindig a gyermek leginkább fejleszendő területeit kell célba vennie. Ezt segíti elő a közvetlen szemléletből való kiindulás elve. Az oktatás legfontosabb módszertani elvárása az volt, hogy semmit sem szabad ismertnek tartani, a gépies gyakorlást el kell utasítani, s elsősorban az érdeklődés felkeltését kell biztosítani. Ezek biztosítására a gyermekek számára feldolgozható, befogadható tanítási anyagra volt szükség, mely alkalmazkodott a gyermekek alacsony szellemi színvonalához.

A tanítótól mind dicséretben, mind a feddésben igazságosságot, szeretetteljes légkör kialakítását, s kifejezőmódjában az egyszerűséget és érthetőséget vártak el. Fontos kritériumként határozták meg a gyermek családjával való kapcsolatteremtést, mely az otthoni nevelés és oktatás befolyásolását is jelentette az iskola befejezését követően is. A tanítók mellett kiemelkedő szerepet kaptak az elmeórtaiban jártas orvosok kisegítő iskolai jelenléte. (Kielhorn, 1887.773-774, 815-816,831-833))

Roboz József, aki az emberbarát Tanintézetek Országos szakfelügyeletével megbízott Váci M. Kir. Országos Siketnéma Nevelő-és Tanítóképző – Intézeti igazgató volt, 1898-ban foglalta össze a gyengetehetségűek oktatásáról meglévő ismereteket. Megfogalmazása szerint míg a nem normális értelmű gyerekek oktatására szolgáló idióta intézetek már felállításra kerültek, addig az érzékű, de gyengébb értelmi képességű gyerekek népiskolai oktatása nem volt megoldott. Ők a normális gyerekekkel együtt nem voltak oktathatóak, mivel nem tudtak lépést tartani osztálytársaikkal, de a gyengeelméjűek intézeteibe sem voltak beírathatóak. Azaz a gyengetehetségű gyerekek sem a hülyék, sem a gyengeelméjűek közé nem voltak sorolhatók, s szakszerű oktatással megközelíthették a normális értelmi szintet. Mivel egyfajta átmenetet képeztek a normalitás és a hülyeség között, ezért mind a tanítók, mind az orvosok nehezen határozhatták

meg a gyengetehetség fogalmát. Pedig kiemelésükre a normál osztályokból több okból is szükséges volt. A nagylétszámú elemi iskolai osztályokban nem volt lehetőség egyéni foglalkozásra, s az ilyen gyerekek fokozatosan és folyamatosan lemaradtak tanulmányaikban. Magatartásukat pedig tévesen hanyagsággal, macacssággal, engedetlenséggel azonosították, ezért szigorúsággal, sűrű büntetéssel honorálták, mely következtében bántortalanokká, visszahúzódottakká, s önbizalomvesztettekké váltak. Ráadásul az osztálytársak állandó gúnyolódásának is ki voltak téve, mely lelkük durvulását, s kedvük elvesztését okozhatták. (Roboz, 1898:17)

A kiségitő iskola szükségessége

Az Éltes Mátyás rendelkezésére álló adatok szerint a gyengetehetségűek és gyengeelméjűek aránya a tankötelezett 6-15 éves korosztályban Magyarországon a nemzetközi adatokhoz hasonlóan 1,5-2%-ot tett ki. (Éltes,1915:108) Ők vehettek részt eredményesen kiségitő-iskolai oktatásban.

Az 1910-es népszámlálás adatai szerint 2 204 294 6-11 éves tankötelest tartottak nyilván, akik közül fenti arányokat figyelembe véve a gyengetehetségű, kiségitő-iskolai nevelésre szorulóak száma 33.074 fő volt. (Éltes,1915:108.) Ebből következett, hogy minden településen, ahol ezernél több 6-15 éves gyermek élt, a statisztikai számítások alapján legalább 15 gyengetehetségű tanuló volt, kiségitő-iskola felállítására lett volna szükség, mely iskolán kívüli gondoskodásukat és támogatásukat is elláthatta volna. (Éltes,1915:109.)

A kiségitő-iskola felállításának nemzetgazdasági jelentőséget is tulajdonítottak, mivel megakadályozhatta, vagy legalább tompíthatta annak lehetőségét, hogy a korlátolt képességekkel rendelkezők koldussá, csavargóvá, prostituálttá, bűncselekmények elkövetőivé váljanak. Így a társadalmat terhelő réteg helyett teljes, vagy részleges munka-és keresőképességgel rendelkezők kerülhettek ki ezen iskolákból. Ennek arányát 75%-ra becsülték. (Éltes,1915:112.)

Kowarik Mihály a Pozsony-városi evangélikus tanítóegyesület közgyűlésén 1912.november 1-én tartott előadásában állt ki a mellett, hogy a gyengetehetségű gyermekek számára nem a nyilvános iskolák, hanem a kiségitő iskolák valók, hiszen az átlagnál szellemileg gyengébbeknek itt tudtak olyan speciális foglalkozást, nevelést és oktatást biztosítani, mely részben lehetőséget adhatott a népiskolába való visszatérésre, s hasznos tevékenységekre való szoktatással, a kézügyesség fejlesztésével lehetőséget kaphattak a különböző gazdasági ágazatokban való elhelyezkedésre. Ezek mellett fontosnak tartotta a hibás beszédű gyermekek számára a kiségitő iskolában biztosított különleges kiejtési gyakorlatok folytatását. Ezért az evangélikus egyház számára is nélkülözhetetlennek látta kiségitő iskola létrehozását. (Kowarik,1913:34)

Kormányzati intézkedések

Az 1868:XVIII.tc.2.§-a szerint a népiskola látogatása alól felmentést kaptak, akik „a testileg vagy szellemileg gyenge gyerekeket, a tisztí orvos bizonyítására, az iskolaszék (117.§) rövidebb vagy hosszabb időre fölmentheti az iskolába járás kötelessége alól.”(1868.XXXVIII.tc.) Számukra a népiskolai iskoláztatottság megoldását jelentette a kiségitő iskola megjelenése.

A kiségitő iskoláknak a közoktatási struktúrában elfoglalt helyét jelezte, hogy szakfelügyeletét a VKM közvetlenül, illetve a gyógypedagógiai intézetek országos szaktanácsa által gyakorolták. Mivel fenntartási költségei magasabbak voltak a népiskolainál, ezért zömmel állami fenntartásúként működtek, de ettől függetlenül a budapesti állami kiségitő iskola által használt tantervet kellett elfogadniuk irányadóként. Az elemi iskolai gondnokságok és iskolaszékek működési körét is kiterjesztették a kiségitő iskolákra. A kiségitő iskolákban működő tanítók óraszámát heti 24 órában határozták meg, függetlenül attól, hogy rendelkeztek-e, avagy sem gyógypedagógiai képesítéssel. (Hivatalos Közlöny, 1910:53-54.)

A megvalósulás

Az 1900-ban létrehozott budapesti állami kisegítő iskola, mely több évig egy bérházban működött, 1907-ben kapott a főváros által ingyen átengedett területen új intézeti épületet, így már az adott tanévre 120 fővárosi gyengetehetségű gyermek folytathatta tanulmányait, az ingyenes orvosi rendeléssel, a tetőn elhelyezett játszótérrel, tágas udvarral, a gyermekek tisztálkodását biztosító záporfürdővel (zuhanyzókkal), kézügyességfejlesztő műhelyekkel berendezett intézményben. Kiemelkedő fontosságát jelezte, hogy az új épületet 1907 november 16-án a VKM miniszter jelenlétében adták át (Vasárnapi Újság, 1907:885.)

Nemzetközileg kisegítő iskolákat hoztak létre Magyarországon és Németországon kívül Svájcban, Angliában, Belgiumban és Ausztriában is, a Német Segítőiskolák Szövetsége tanácsai és segítsége jóvoltából, kiemelve azok társadalom-egészségügyi (social-hieginische), és társadalom-gazdasági (social-ökonomische) létjogosultságát. (Pekár,1906:26)

A kisegítő iskolák számának lassú növekedését Juba Adolf részben hovatarozásuk körüli bizonytalanságok okozták. A kisegítő-iskolákat ugyanis kivonták a rendes iskolahatóságok irányítása alól és a gyógypedagógiai intézetek közé tették. Juba a népiskolával való szoros kapcsolatot emelte ki, mellyel szemben állt Éltes Mátyás álláspont-jával (Juba,1909:3)

A gyengetehetségű gyermek

A gyenge testalkat miatt a 6 évesek inkább 4 éveseknek látszódnak. De a normál testalkatúak nehézkes járása bizonytalan egyensúlyérzését is a sajátságok közé sorolták. A szabálytalan koponyaalak, a vastag alsó ajkak és nehezen mozgatható nyelv, a hiányos fogazat, a kifejezéstelen tekintet, a nagyothallás, a nyitott száj, az érzékeny bőr, a görvélykór, az ótvarosság mint külső jegyek mellett a gyermekek korához képest félénkek, nyugtalanok, zavartak, ügyetlenek, rosszkedvűek, figyelmetlenek,

gyenge emlékező tehetségű. Mindezek alapján a legjobb akarat mellett sem képesek osztálytársaikkal együtt haladni (Roboz, 1898:14-15).

Éltes Mátyás 1905-ben adott közérdekű tudnivalókat oktatásukról. Megfogalmazása szerint a gyengetehetségűnek „általában azt a gyereket tartjuk, aki rendes iskolába járás mellett, az általánosan használt képzési eszközök rendszeres alkalmazása dacára, a népiskolának egykorú, közepes tehetségű növendékeivel együtt haladni,-illetve ezen iskola előirt tananyagát elsajátítani-nem képes.” (Éltes,1905: 5.)

Oktatásukat, nevelésüket a népiskola helyett a kisegítő iskolára kellett bízni, azzal a céllal, hogy az a tanulók egyéniségének legyen megfelelő, s előrehaladása esetén vissza lehessen adni a népiskolának, s olyan ismereteket biztosítson számukra, melyek révén a gazdaság és a társadalom hasznos tagjaivá várhatnak. (Éltes 1905). Az eredmények elérésére képtelen kisegítő-iskolai tanulók idióta-intézetekbe való utalását, a haladást és fejlődést mutatókat a népiskola megfelelő osztályába való visszaküldését emelte ki 1906-ban Éltes Mátyás. E két csoporton kívül a harmadikat a gyengetehetségűek alkották, kik tanulmányaik 15-16 éves korban való befejezését követően gyakorlati életpályákon tudtak elhelyezkedni.(Éltes, 1906:342.)

A kisegítő-iskolába kerülés

Éltes Mátyás 1916-ban számolt be a gyermeki intelligencia-vizsgálatának eredményeiről. Az abnormális gyerekek vizsgálatánál két tényező vizsgálatára került sor. Az egyik az elmaradás ténye, a másik az elmaradás ideje volt. Míg a tanító távol akarta tartani őket az iskolától, hivatkozva az 1868:XXXVIII.tc. 2.§-ára, addig az orvos a diagnózis felállításában volt érdekelt. A problémát annak a megállapítása jelentette, hogy a szellemi fejlődés megállásáról, avagy csak a fejlődés lassúságáról beszélhetek. Nehezítette a döntést az a tény is, hogy a különböző képességek egymásól eltérően fejletlenek maradhattak, stagnálhattak,

illetve fejleszthetőek voltak. A gyengetehetségük-nél meg lehetett állapítani, hogy ugyan a normálisokhoz képest több évvel elmaradtak, ám szellemi fejlődésük kisebb-nagyobb késéssel, de hasonló irányba haladt (Éltes,1916:323).

Binet megállapításának helyességét támasztották alá Éltes vizsgálati eredményei is. Ezek a hülyék a 3, a gyengeelméjűek a 7, a gyöngetehetségűek a 10 éves intelligencia-kort nem lépte át. A kisegítő-iskolába történő tanulói kiválasztás szempontjából fontos eredmény volt, hogy mindazok a 8-9 évesek, akik 2 évvel, illetve azok a 10-12 évesek, akik 3 évvel maradtak el az adott intelligencia szinttől, ők nem voltak normálisnak tekinthetők. Ebből következett, hogy a kisegítő iskolába járók nagy többsége két, vagy több évnyi lemaradást mutattak.

Ugyanakkor Éltes vizsgálatában a kisegítő-iskolai tanulók 11%-ának intelligencia kora egybeesett az életkorral, 15%-ánál egy év, 17%-ánál két év volt a két kor közötti eltérés, azaz ezeket a tanulókat nem kellett volna kisegítő-iskolába irányítani. A gyakorlat viszont az volt, hogy minden gyenge tanulót a kisegítő-iskolába küldték, annak ellenére, hogy ép intelligenciájú volt, s csak a gyakori iskolaváltoztatások, mulasztások, családi problémák akadályozták őket tanulmányaikban.(Éltes, 1916:325.)

Az intelligenciát értelmi képességként, s nem tudásként és tanultságként értelmezték, ezért az intelligenciát és a tanulni tudást, az iskolai követelményeknek való megfeleltetés különválasztását tartották hangsúlyozandónak. Így a megfelelő intelligenciával rendelkező tanulók is elmaradhattak iskolai tanulmányaikban, s alacsonyabb intelligenciával is nagyobb iskola tudást mutathattak azok, kiknek képességeit akarattuk tudott pótolni.

Ennek megfelelően kihangsúlyozták, hogy az intelligencia és a tanulni tudás nem lehet azonos. A kisegítő iskolába való felvétel komplex együttműködést feltételezett tanító és orvos között. az orvosi lelet és a tanítói tapasztalaton túl volt szükség a Binet-féle módszer alkalmazására (Éltes,1916:328)

A gyengetehetségű gyermekek tanítása

Úgy vélték, hogy számukra nem használhatóak az elemi népiskolai olvasókönyvek. Különösen elle-nezték a természetrajzi és történelmi elmélkedéseket. A hosszabb iskolai szünetek sem jelentettek pihenőt a gyengetehetségű tanulóknak. Ezzel szemben inkább a változatosságot ajánlották a tanításban, így félóránál hosszabb időt nem ajánlottak egy foglalkozásra. A váltást követően a korábbi félóra lényeges elemeinek kis bővítését tartották szükségesnek. A félórás foglalkozások közötti 5 perc szünetet tornázással töltötték, s az első két órát követően társasjátékkal foglalkoztak, mert az jobban erősítette az elmét, mint a direkt tanítás.

A kisegítő osztályokban 9-12 óra és 14-17 óra között folyt a tanítás kivéve novembert és decembert. A tömeges tanítás és a karban való mondatás helyett a tanulás során az egyéni haladás játszott szerepet, azaz minden tanulóval külön-külön kellett foglalkozni. (Schön,1903:266)

A németországi Mannheim egyik népiskolájában működő különleges osztályrendszerrel a jobb tehetségűek, a gyengébb tehetségűek, s az igen gyenge tehetségűek osztályba sorolását oldották meg. Ezek közül utóbbiaknak álltak rendelkezésre a segítő osztályok. Számukra egyéni pedagógiai és egészségügyi előrehaladást, speciális tevékenységeket biztosítottak a kislétszámú osztályokban (Pekár, 1906:91). Ugyan a gyengetehetségű gyermeket a népiskola rendszeres szakoktatásban nem tudta részesíteni, de mind figyelemmel, mind foglalkoztatással segíthette őket a népiskola. Különösen fontosnak látták, hogy a tanítók fogadtassák el a tanulókkal a gyengetehetségű gyermekeket, elejét véve testi és lelki bántalmazásuknak, türelemre és jóindulatra nevelve őket.(Hercsuth, 1909:11)

A kisegítő iskolák tanítói

„A gyengék tanítójának legjobb kvalifikációja az, ha annyira le tud ereszkedni a gyengeelméjűekhez,

hogy az értelem legkezdetlegesebb nyilvánulásait is képes felismerni és fejleszteni. Az ilyen tanító tagadhatatlanul magasabban áll, mint az, aki tehetős növendékeket vezet a tudás lépcsőin felfelé” (Éltes,1905:26) Éltes ajánlása szerint csak azok válasszák ezt a pályát, aki hajlamot érezne hozzá. Úgy vélte, hogy képzésük mind elméletileg, mind gyakorlatilag csak kisegítő iskolával lehet kapcsolatos.

Magyarországon már az 1897/98.tanévben szervezett elméleti és gyakorlati tanfolyamot a gyengeelméjűek országos intézetében. E tanfolyamon behatóan foglalkoztak a szellemi rendellenességekkel, mind pedagógiai, mind orvosi szempontból. A korábban a fogyatékosok oktatására képesítő tanfolyamokat az 1900/1901. tanévtől gyógypedagógiai tanfolyammá egyesítették, mely biztosította a hülyék, a gyengeelméjűek, és a gyengetehetségűek oktatását ellátók kiképzését. Szükségesnek látták az alacsonyabb óraszámok (heti 24 óra) és a magasabb bérezés biztosítását a leendő tanítók számára (Éltes,1905:26-27).

Kiemelkedő fontosságú volt az orvosi és a pedagógiai beavatkozás összehangolása. az orvos feladata volt a növendékek felvételénél a gyengetehetségűség testi háttérének megállapítása, s annak meghatározása, hogy szükséges, avagy sem az orvosi gyógykezelés, s mennyiben képezhető a gyermek. A testi gyengeséghez olyan lelki zavarok is társultak, melyek orvosi beavatkozást igényeltek. A tanító által a gyermek emlékezetében, figyelmében, érzékelésében tapasztaltakat egybevetették az orvosi vizsgálat eredményeivel, s a gyermek fejlődéséről közös naplót vezettek. Az orvos részt vett a tantestületi üléseken is, s a tanulók felvételén túl a népiskolába való visszahelyezésén át egészen a pályaválasztás eldöntéséig. Fontos feladata volt a testi hibák és az érzéki fogyatkozások megállapításánál, a testi fejlődés problémájának felderítésében, s mind a tanulókat, mind az egész iskolát érintő egészségügyi intézkedések meghozatalában (Éltes,1905:27-29).

A tanítók képzése

A kisegítő-iskolai tanítók képzéséről és továbbképzéséről 1913-ban Essenben folytattak eszmecsere-t. A korábbi tanfolyamokat ugyan eredményesnek, de a 3 hetet rövidnek tartották, így a 240 órára történő átszervezéséről döntöttek. Az ún. alsó tanfolyamot a már legalább 3 éve a pályán lévők számára indították azzal a céllal, hogy kisegítő-iskolai munkakört láthassanak el. E tanfolyam mellé a már kisegítő-iskolai tanítók számára is szerveztek ún. felső tanfolyamot, tudományos alapozású ismeretekkel látva el a résztvevőket. Ez tartalmilag azt jelentette, hogy a tanfolyam hallgatói bepillantást kaptak a gyógypedagógia lényegébe és részleteibe., s ezek mellett elsajátíthatták a nevelői eljárás módszertanát is. A képzésben résztvevők a tanítókon kívül széles réteget képviseltek. A javítóintézetekben, árvaházakban, iskolákban, kisegítő iskolákban dolgozó orvosok, lelkészek mellett a siketnémák és vakok intézeteinek tanítói, s a tanítóképző-intézeti tanárok is. Kritériumként állították fel, hogy a felső tanfolyamra jelentkezőknek az alsó tanfolyam elvégzése mellett a kisegítő iskolai-tanítói tevékenységet is fel kellett mutatniuk.

Az alsó tanfolyamon a hallgatók megismerkedtek a kisegítő-iskola lélektani alapjaival, történeti fejlődésével, irodalmával és szervezetével. Különös gondot fordítottak a pedagógiai alapelvek közül a módszerre, a nevelésre és a gondoskodásra. Fontos szerepet játszott a gyakorlat, mely részben a kisegítő-iskolában tartott órák hospitálását, s gyakorlati tanítást is jelentett. Ezt egészítették ki a kézügyesség fejlesztését is szolgáló műhelymunkák, melyek Fröbel módszertanára és eszközeire épültek. Speciális hospitálásokon és tanítási gyakorlaton i részt kellett venniük a beszédhibások és az iskolai ortopédia és gyógytorna tanfolyamokon, s a rövidlátók, s nagyothallók iskoláiban Ez a kisegítő-iskola testi és lelki egészségtanába való éléleti bevezetésre épült.

A felső tanfolyam tananyagát már olyan orvosi ismeretek adták, mint az élettan és az agybonctan, a

gyöngelméjűség és a rendellenes lelkiállapotok pszichopatológiája, a kisegítő – iskolákra vonatkozó egészségügy és gyógytorna, a fonetika és beszédjavítás. A pedagógia tudományán belül foglalkoztak az általános és tapasztalati lélektannal laboratóriumban, a vakok, siketnémák és nagyothallók pedagógiájával, s az alkalmazott nevelési elvekkel. A gyakorlatok során tanítási órákat tartottak, megismerték az intézeteket és iskolákat, s lehetőséget kaptak a rendellenességek felismerésére és megállapítására. De ezeken túl a családdal való kapcsolat és viszony kialakítására is betekintést kaptak. Külön tanulmányozták a szociális prevenció lehetősége mellett a problémákat előidéző okokat, s megoldásuk lehetőségeit is. Ezt egészítette ki a szociális gondoskodásról és a területet érintő jogszabályokról, törvényes intézkedésekről és a gyermekbíróóságokról szóló ismeretek.

Az orvosi tanfolyamokon a gyermekkor ideg-és lelki betegségeivel, az ifjúkor gyöngelméjűség típusaival és pszichopátiájával, a krónikus látási és hallási zavarokkal, s azok kezelésével, a hang-és beszédszervek problémáinak patológiájával és kezelésével, az iskola-egészségtannal, különösen annak gyakorlati alkalmazásával a kisegítő-iskolákban és a gyöngelméjűek intézeteiben, az iskolai gyógytornával, a szociális gondoskodás formáival, s a gyermekpszichológiával. Bevezetést kaptak a pedagógiába, s megismerték a kisegítő-iskola lényegét és céljait. Ismeretekre tettek szert a pszichológiai és gyógypedagógiai laboratóriumok tevékenységéről, s a gyógypedagógiai, elmekórtani, pedagógiai irodalomról és könyvtárakról, s az orvospedagógiai határkérdésekről (Éltes,1913:395).

Fenntartási költségek

Előzetes felmérések alapján egy Budapesten létrehozandó 120 gyöngetehetségű tanuló befogadására alkalmas kisegítő-iskolában az egy tanulóra jutó éves költséget 133 forintban ugyanezt vidéken egy 60 fős hasonló iskolában 105 forintban látták

reálisnak. E költségek alacsony szintjét mutatja, hogy ugyanakkor ez a költség a váci siketnéma intézetben 361, a budapesti vakok intézetében 521, a szintén budapesti képezhető hülyék és gyöngelméjűek intézetében 510, a kolozsvári siketnéma intézetben 306, a temesvári siketnéma intézetben 202, az aradi siketnéma intézetben 200, a kaposvári siketnéma intézetben 170 forintot tett ki. Azaz a gyöngetehetségű tanulók oktatása egy főre számítva kevesebbe került a speciális intézményekben oktatottakhoz, neveltekhez képest, igaz jóval nagyobb létszámuk miatt nagyobb állami költségvetési összegek felhasználását igényelték (Roboz,1898:53-54).

A kormányzati támogatást jelzi, hogy amennyiben a település vállalta a kisegítő iskola helyiségeinek, s azok fenntartási költségeinek (fűtés, világítás, takarítás) biztosítását, a kultuskormányzat állta a tanerők illetményeit, s tanszerekre, egyéb dologi kiadásokra 300 koronát, az orvosok tiszteletdíjára pedig 100 koronát adott (Tóth,1913:8).

Kilépés az életbe

A kisegítő iskola közművelődési feladata mellett filantróp feladatot is ellátott az iskola elhagyása után is segítve, támogatva volt növendékeiket. Ezt segítették a létrehozott Kisegítő-iskola- egyesületek, melyek tagjai pártfogásukkal segítették elő munkahelyi elhelyezkedésüket, s jogi támogatási is nyújtottak nekik. Ez magában foglalta a gyakorlati életpályákra való kiképzésüket mestereket, gazdákat keresve számukra. Az egyesületek külön felügyelőket alkalmaztak a volt növendékek folytonos ellenőrzésére, hogy szükség esetén védelembe tudják részesíteni őket az elzülléssel, az akut elmebajokkal, az alkoholizmussal, a prostitúcióval, a kizsákmányolással és a bűnözéssel szemben.(Éltes,1905:31)

Az 1906-ban Nürnbergben tartott iskolaegészségügyi kongresszuson a segítő-iskolákról elhangzott előadásban kiemelték, hogy a segítő-iskolának kiemelt feladata, hogy az iskola elhagyását követően

figyelmet fordítson volt növendékeire. Ehhez az orvosok, jogászok, lelkészek együttműködésének szükségességét emelték ki. (Pekár, 1906:25.)

Eredmény

Az 1900-ban létrehozott budapesti állami kiségitő iskola 40-dik évfordulóján Magyarországon már 24 kiségitő iskola működött, melyek a budapesti mintát követték. A bővülés jelezte, hogy elkerülhető a fogyatékos gyermekek zárt intézeti nevelése. A módszerek vonatkozásában kiemelendő Decrolly-é, illetve az ún. globális módszer alkalmazása (Baranyai, 1940:3-4.).

Irodalom

1868:XXXVIII.tc. a népiskolai közoktatás tárgyában.

Baranyai Géza (1940): *A budapesti állami kiségitő iskola évkönyve az 1939-40. iskolai évről*. Kiadta az iskola igazgatósága, Budapest

Éltes Mátyás (1913): Kiségitő-iskolai tanítók képzése. *Néptanítók Lapja* XLVI. (39.) 2-4.

Éltes Mátyás (1915): Hol kellene hazánkban kiségitő-iskolákat állítani? A gyermek. *A Magyar Gyermektanulmányi Társaság Közlönye* 9. 107-112.

Éltes Mátyás össz.(1905): *Közérdeklő tudnivalók a gyengebetegek gyermekek oktatására szolgáló kiségitő-iskolákról*. Gyógypaedagogiai könyvtár 6..

Éltes Mátyás(1906):Javítóintézeteink és a gyógypaedagogia. *Magyar Paedagogia*. 15. 337-350.

Éltes Mátyás (1916): A gyermeki intelligencia vizsgálatának részletes eredményei. *Magyar Paedagogia*. 25. 315-332.

Hercsuth Kálmán(1909): Gyengebetegekű gyermekek. *Néptanítók Lapja*. XLII. (39.) 10-11.

Hivatalos Közlöny 1910 XVIII.évf. 5.sz. Kiadja a m.kir. Vallás –és Közoktatásügyi Minisztérium, Budapest 53-54.

Juba Adolf(1909): A Gyengebetegekű Gyermekek Oktatása. *Néptanítók Lapja*. XLII.. 45. 2-4.

Kielhorn(1887): Gyöngye elméjű gyermekek számára való iskola. *Néptanítók Lapja*. XX. (97.).773-774., 104.sz.815-816., 105.sz.831-833.

Kowarik Mihály(1913): A kiségitő iskoláról. *Evangélikus Népiskola*. XXV.(2.) 32-36.

Pekár Károly(1906): *A Nürnbergi Iskola Egészségügyi Kongresszus*. A Nemzeti Nőnevelés Folyóirat Külön Kiadása. Budapest.

Révai Nagy Lexikona.11. kötet.(1914) Budapest Révai Testvérek Irodalmi Intézet Részvénytársaság.

Roboz József (1898): *A Gyengebetegekűek oktatása*. Lampel Róbert (Wodianer F.és Fiai) Cs.és Kir.Udv. Könyvkereskedés. Budapest.

Schön József (1903): Eredményes nevelés és oktatás a kiségitő osztályokban. *Magyar Pedagogia* 12. 257-267.

Tóth István (1913): Az állami kiségitő-iskola célja és szervezete. *Néptanítók Lapja*. XLVI.(42.).6-8.

Vasárnapi Újság (1907): A Budapest Állami Kiségitő Iskola. 54.(44).